

GÖMÖRI GYÖRGY Az első világháború angol költői

Az első világháborút nemcsak óriási vérveszteségük teszi emlékezetessé az angolok számára, hanem az is, hány fiatal író és költő esett el a franciaországi és más harctereken. Szerb Antal szerint „szimbolikus jelentőségű, hogy angol volt a világháborús élmény legnagyobb költője... Wilfred Owen”. Bár a német, orosz, vagy az osztrák–magyar elesettek száma felülmúlta Brit Birodalom háborús halottainak számát (az „csak” egymillió volt!), azt kell mondanunk, az Egyesült Királyságot, azon belül is Angliát ért, a legnagyobb *minőségi* csapás. Míg az első világháborúban csak két igazán számon tartható magyar költő (Békássy Ferenc, Gyóni Géza) vesztette életét, Tim Cross nagy nemzetközi versantológiájának (*The Lost Voices of World War I*, London, 1988) tartalomjegyzéke nem kevesebb, mint *tizenhárom* olyan ismertebb angol költő nevét sorolja fel H. H. Monrótól Wilfrid Owenig, akik áldozatul estek a négy éven át tomboló esztelen vérontásnak.

Magyarországon egyedül Ady Endre ellenezte a háborút kezdettől fogva (*Emlékezés egy nyár-éjszakára*) – Angliában a fiatal költők többsége inkább germanofil vagy kozmopolita volt, mint sovén érzelmű, nem látta értelmét a rokonnemzetek közötti fegyveres konfliktusnak. Érdekes a háborút kizárólag „önvédelmi”, nem birodalmi szempontból elfogadó Edward Thomas (1878–1917), akinek versét alább közöljük. Itt már a cím önmagában sokatmondó: *Nincs választás valami jó és rossz között*. Ezt Thomas a világháború kitörésekor írta, de csak később, halála után adták közre. Thomas, aki különben Petersfield mellett lakott, Rupert Brooke és Békássy Ferenc barátja volt, korábban inkább könyvkritikákat és esszéket írt – belőle, mondhatni a háború csinált elismert, jónevű költőt. De a háború elején mégis a már 1915 tavaszán (vérmérgezésben, nem a csatatéren) elhunyt Rupert Brooke volt az, aki meghatározta az angol közvélemény érzelmi hozzáállását az eseményekhez.

Brooke verse, *A katona* idealizálja a távoli Angliát, pontosabban emlékei Angliáját. „A szív, melyben már nincs harag vagyis gyűlölet (*all evil shed away*)”, utalásként értelmezhető nemcsak Brooke személyes ellen-szenveire, de az Anglia hadbalépését megelőző német-ellenes felháborodásra, majd annak lecsillapodására is. Ez a rövid, kissé melankolikus vers azáltal vált emblematickussá, hogy Brooke-ot halála után nemcsak barátjai magasztalták írásban, de Winston Churchill a *The Times*-ban közölt méltatásában külön felhívta a hősi halottnak tekintett Brooke-ra az angol olvasóközönség figyelmét. Történt ez 1915 áprilisában, amikor is Churchill úgy vélte, Brooke „minden volt, amit Anglia legnemesebb fiainak kívánunk, hogy legyen”.¹ Addigra már a korábbi elkötelezettség, amellyel az Egyesült Királyság belépett az első világháborúba, meglehetősen csökkent – 1914 végén a brit expedíciós hadsereg Ypresnél roppant veszteségeket szenvedett, elvesztve emberállományának nyolcvan százalékát!² Egy másik, Oxford helyett a frontra került költő, Charles Hamilton Sorley, aki ugyancsak 1915-ben halt meg, egy levelében ekkor már ezt írta: „Anglia – rosszul vagyok ettől a szótól”, és Brooke versét túl szentimentálisnak és önsajnálattal átitatottnak találta. Mindez nem befolyásolta a Brooke-legenda virágzását és elterebélyesedését, amit csak napjainkban sikerült egy-egy kritikusabb életrajznak lebontania és szétrombolnia.³

De azok, akiket a mai angol irodalomtörténészek „háborús költők” (war poets) néven tartanak nyilván, Wilfred Owen vagy Isaac Rosenberg (illetve a háborút túlélő Sigfried Sassoon) már nem az első benyomásokra vagy élményekre reagáltak, hanem arra a négy évig tartó mérhetetlen szenvedésre, amit a lövészárkok sárba-mockkába ragadt, gáztámadásoknak és ellenséges ágyútűznek kitett katonáknak nap mint nap el kellett viselniük. Owen is, Rosenberg is 1918-ban halt meg – Owen már jóval korábban tudta, hogy egy gáztámadás áldozatai a „dulce et decorum est – pro Patria mori” jelszavát csak mint Roppant Hazugságot tudják értelmezni. Hogy ennek a szörnyű és alapjában értelmetlen háborúnak (amit igazából a fegyvergyárosok profitésége sem magyaráz!) sem a hazafisághoz, sem a szabadsághoz nincs igazán köze. Egyik legmeggrázóbb verse azonban egy ótestamentumi jelenetet ír újra – ebben Ábrahám nem hallgat az angyalra, aki kecskebakot ajánl áldozatul Izsák helyett. Nem, a vénember (szimbolikusan az apák és nagyapák nemzedéke) feláldozza Izsákot, illetve „Európa összes magzatának felét”. Legjobb tudomásunk szerint itt közöljük először nyomtatásban Wilfred Owen *A vénember és az ifjú tanmeseje* című versét.

¹ Idézi Jon Stallworthy Tim Cross antológiájában: *The Lost Voices of World War I*, Bloomsbury, London, 1988, 54.

² Jeremy Paxman: *The English. A Portrait of a People*, Penguin Books, 1999, 147.

³ Ilyen volt Nigel Jones: *Rupert Brooke. Life, Death and Myth* című műve, Richard Cohen, London, 1999.